ምዕራፍ አንድ

ቋንቋና ህብረተሰብ

የምዕራፉ ዐበይት ዓላማዎች:- ተማሪዎች፣ ይህንን ምዕራፍ ከተማራችሁ በኋላ:-

- ✓ ስለ ቋንቋ አጀማመርና ባህሪያቱ ትናገራላችሁ::
- ✓ ለቃላት ቀጥተኛ ፍች ትሰጣላችሁ::
- ✓ ቃላትን በምእላዶች ተንትናችሁ ትጽፋላችሁ::
- ✓ በልዩ ልዩ ርእሰ ጉዳዮች ዙሪያ ስርአትን ጠብቃችሁ ውይይት ታካሂዳላችሁ::
- ✓ በልዩ ልዩ ርእሶች ዙሪያ የሚቀርቡ ሀሳቦችን በጥሞና በማዳመጥ መልእክታቸውን ታስረዳላችሁ::
- ✓ ቃላትን ነፃና ጥገኛ እያላችሁ በመለየት ትመድባላችሁ::
- ✓ የአንድን ሀሳብ እውነታና የግል አስተያየት ለይታችሁ ትናገራላችሁ::
- ✓ የመረጃ ማግኛ የአነባበብ ዘዴን ተጠቅማችሁ ከተለያዩ የመረጃ ምንጮች መረጃ ሰብስባችሁ ታቀርባላችሁ::
- ✓ ከተለያዩ የመረጃ ምንጮች ማስታወሻ ትይዛላችሁ::

© MoE, FDRE Not to be reproduced

ቅድመ-ንባብ ጥያቄዎች

1. ከዚህ በታች "የቋንቋ አጀማመር" በሚል ርዕስ ምንባብ ቀርቦላችኋል፡፡ ማንበብ ከመጀመራችሁ በፊት በየግላችሁ ስለ ሰው ልጅ የቋንቋ አጀማመር በእርግጠኝነት የምታውቁትንና ከምንባቡ ማወቅ የምትፈልጉትን እንድትዘረዝሩ ተከታዩ ሰንጠረዥ ቀርቦላችኋል፡፡ ሰንጠረዡን ደብተራችሁ ላይ በማስፈር በየረድፉ ነጥቦችን በአጫጭር ሐረጋት ጻፉ፡፡ ከምንባቡ በኋላ ደግሞ ምን እንደተማራችሁ በአጭሩ አስፍሩ፡፡

ስለቋንቋ አጀማመር		
ከዚህ በፊት የማውቀው	ማወቅ የምፈልገው	ከምንባቡ የተረዳሁት አዲስ ነገር

2. ቀጥሎ የቀረቡት ቃላትና ሐረጋት "የቋንቋ አጀማመር" በሚለው ምንባብ ውስጥ የሚገኙ ናቸው፡፡ ስለፍቻቸው የምታውቁትን በቃል ለክፍል ጓደኞቻችሁ ተናገሩ፡፡

ሀ. መለኮት ለ. አዝጋሚ ለውጥ ሐ. ዕደ-ጥበብ

የቋንቋ አጀማመር

ቋንቋ አንደበታዊና ስርአታዊ የሆነ የሰው ልጅ መግባቢያ መሳሪያ ነው፡፡ የሰው ልጅ ይህን መሳሪያ መቼና እንዴት እንደጀመረው ለማወቅ በየዘመናቱ ብዙ ጥናቶች ተካሂደዋል፡፡ የስነሰብ ተመራማሪዎች "የቋንቋ ጥንተ አመጣጥን ሊያስረዱ ይችላሉ" ያሏቸውን ቅሪቶች ማለትም የዋሻ ውስጥ ስእሎች፣ በድንጋይና በሸክላ ላይ የሰፈሩ ጽሑፎችን ቢያጠኑም ከቋንቋ ጥንታዊነት አንጻር ሲታዩ የቅርብ ጊዜ በመሆናቸው ስለቋንቋ

© MoE, FDRE Not to be republished

አመጣጥ በቂ ምላሽ አላስገኙም፡፡ በመሆኑም በየዘመኑ የተነሱ ሊቃውንት የተለያዩ መላምቶችን ሲሰነዝሩ ኖረዋል፡፡

መላምቶቹ በርካታ ቢሆኑም፣ ጠቅለል አድርጎ በሁለት በመክፈል መመልከት ይቻላል፡፡ የመጀመሪያው የሐሳባውያን የቋንቋ የትመጣነት መላምት ሲሆን፣ ሁለተኛው የቁስአካላውያን የቋንቋ የትመጣነት መላምት ነው፡፡

ሐሳባውያን "ቋንቋ ከየት መጣ?" ተብለው ሲጠየቁ የሚሰጡት መልስ "ቋንቋ ከመለኮት ለሰው ልጅ የተሰጠ ፀጋ ነው" የሚል ነው፡፡ ይሁን እንጂ፣ መለኮታዊው ኃይል ቋንቋን ለሰው ልጅ ሰጠ ብለው በሚገልጹበት መንገድ ልዩነት አላቸው፡፡

አዳም ከእግዚአብሔር በተሰጠው ስልጣንና እውቀት መሠረት ስም ማውጣቱን፣ ያወጣውም ስም መጽናቱን፤ ከዚያ ጊዜ አንስቶም ቋንቋ መፈጠሩን ያስረዳሉ፡፡ "በእርግጥ ይህ ከሆነና አንድ ቋንቋ ብቻ የነበረ ከሆነ፣ በአሁኑ ጊዜ በዓለማችን ከ፯ሺ በላይ ቋንቋዎች እንዴት ሊኖሩ ቻሉ?" ተብለው ሲጠየቁ፤ "የአዳም ልጆች በነበራቸው አንድ ቋንቋ እየተግባቡ ለስማቸው ማስጠሪያ ወደ ሰማይ የሚደርስ ግንብ ሲገነቡ እግዚአብሔር ወርዶ ቋንቋቸውን እንዳለያየባቸውና በምድር ላይ እንደበተናቸው" ይገልጻሉ፡፡ በአጠቃላይ ሁሉም ሐሳባውያን የቋንቋ ምንጭ መለኮታዊ ኃይል መሆኑን በመቀበል በኩል ተመሳሳይነት ይታይባቸዋል፡፡

ተማሪዎች እስካሁን ካነበባችኋቸው አንቀጾች ምን ተረዳችሁ? የቁስ አካላውያን መላምት ምን ይሆናል ብላችሁ ትገምታላችሁ?

ሁለተኛው የቋንቋ ጥንተ አመጣጥ መላምት ቁስአካላውያን የሰጡት፣ "ቋንቋ የአዝጋሚ ለውጥ ውጤት ነው" የሚል ሲሆን ለሐሳባቸው መሠረት የሚያደርጉትም "ሰውን ሰው ያሰኘው ዕደጥበብ(ሥራ) ነው" የሚለውን እምነት ነው፡፡ "ሰው ለአሁኑ ማንነቱ የበቃው ተፈጥሮ ያቀረበችለትን በቀጥታ ከመጠቀም አልፎ ይሁነኝ ብሎ የሥራ መሣሪያ

© MoE, FDRE Ethiopia Not to be republished

መሥራቱና ማምረት መጀመሩ ነው፡፡ በዚህም አዝጋሚ የለውጥ ሂደት የሰው ዘር በአራት እግሩ መሄዱን አቁሞ ሁለት እጆቹን ለሥራ ነፃ ከማድረግ ደረጃ ላይ ሊደርስ ችሏል፡፡ ተግባር እጅን፣ እጅ ደግሞ ተግባርን እያሻሻለ ሲሄድ ተግባር (ሥራ) የሰው ልጅ ማህበራዊነትን እየጠየቀ መጣ፡፡ ማህበራዊነት በተራው ደግሞ እርስ በእርስ የመግባባት ፍላጎትን ፈጠረ፤ ይህ የመግባባት ፍላጎትም በአንደበት ክፍሎች ላይ ለውጥ አስከተለ፤ ቀስ በቀስም ቋንቋ እውን ሆነ፡፡" በማለት የሰው ልጅ ባላወቀውና ባልተገነዘበው መንገድ ቋንቋን እንዳገኘ ያስረዳሉ፡፡

በርካታ የስነ ሰብ ባለሙያዎችም ይህን መላምት ይጋራሉ፡፡ ሳይንሳዊ ትንታኔ ሲሰጡም፣ የመጀመሪያው የሰው ልጅ መግባቢያ ዝግ (ድምጽ አልባ) አካላዊ እንቅስቃሴና ምልክት እንደነበረ፣ የሰው ልጅ ባህል (ሥራ) እየተወሳሰበ በመሄዱ በነበረው ዝግ መግባቢያ ሀሣብን ለመግለጽ እንደተሳነው፣ ስለዚህም በዝግመተ ለውጥ አእምሮው የንግግር ቋንቋን እንደለመደ ያስረዳሉ፡፡

በአጠቃላይ ቁስአካላውያንና የስነሰብ ተመራማሪዎች የሰጡት የቋንቋ ጥንተ አመጣጥ መላምት፣ በዚህ ዘመን ባሉ አብዛኞቹ የስነልሳን ባለሙያዎች ዘንድ ከሌሎች መላምቶች በተሻለ ተቀባይነት አግኝቷል፡፡ ተቀባይነት ለማግኘቱ ሦስት ምክንያቶች ይጠቀሳሉ፡፡ የመጀመሪያው መላምቱ በሳይንሳዊ ግኝቶችና አመለካከቶች ላይ መሠረት አድርጎ መሰንዘሩ ሲሆን፣ ሁለተኛው የቋንቋን አመጣጥ ከተግባርና ከማህበራዊ መግባባት ፍላጎት ጋር ማያያዙ ነው፡፡ ስለ ቋንቋ አፈጣጠር ውስጣዊና ውጫዊ ግፊት ማሳየቱም ሌላው ተጠቃሽ ምክንያት ነው፡፡ ነገር ግን፣ ይህ መላምት የመጀመሪያው የሰው ልጅ ቋንቋ የቱ እንደሆነ አለማመልከቱና፤ የቋንቋ አፈጣጠርን በጊዜና በቦታ ወስኖ ማሳየት አለመቻሉ የተዋጣለት እንዳይሆን አድርጎታል፡፡

የመነሻ ሀሳብ፡- (ትምህርት ሚኒስቴር፣ ፕሮጀክት 17000፣ የስነልሳን መግቢያ፣ Amh. 123 ሞጁዩል)

© MoE, FDRE, Not to be reproduced

ክፍል አንድ፡- አንብቦ መረዳት

፩. ለሚከተሉት ጥያቄዎች በምንባቡ መሠረት “እውነት” ወይም “ሐሰት” በማለት መልስ ስጡ፡፡

1. የሰው ልጅ የሚጠቀምበት መግባቢያ ከአንደበቱ በሚያፈልቀው ቋንቋ ብቻ ነው፡፡
2. የቋንቋ ጥንተ አመጣጥ እውቀት በመላምት ደረጃ ያለና ትክክለኛው ገና ያልተደረሰበት ነው፡፡
3. ጥንታዊ ስእሎች፣ በድንጋይና በሸክላ ላይ ተጽፈው በቁፋሮ የተገኙ ጽሑፎች ስለ ቋንቋ ጥንተ አመጣጥ በቂ መረጃን አስገኝተዋል፡፡
4. በስነልሳን ተመራመሪዎች ዘንድ ሰፊ ተቀባይነት ያገኘው የቁስአካላውያን የቋንቋ ጥንተ አመጣጥ መላምት ነው፡፡
5. ቁስአካላውያን ለቋንቋ መገኘት ምክንያቱ የሰው ልጅ ይሁነኝ ብሎ ሥራን መሥራቱ ነው ብለው ያምናሉ፡፡

፪. ለሚከተሉት ጥያቄዎች ከተሰጡት አማራጮች መካከል በምንባቡ መሠረት ተስማሚውን መልስ ምረጡ፡፡

1. ከሚከተሉት አንዱ ከአንደበት የሚወጣ ድምጽ ሁሉ ቋንቋ እንደማይሆን ማሳያ ነው፡፡
   - ሀ. አንደበት ለንግግር ድምጾች የሰላ ከመሆኑ የተነሳ፣ ቁጥር ስፍር የሌላቸውን ድምጾችን ማውጣት መቻሉ፤
   - ለ. የንግግር ድምጾች የተለዩና በቁጥርም የተወሰኑ ሆነው፣ ፍች ለማስገኘት የሚቀናጁበት ሥርዓት ያላቸው መሆኑ፤
   - ሐ. የሰው ልጅ ሲያዝን፣ ሲደሰትና ሲበሳጭ የሚያወጣቸው የለቅሶ፣ የጩኸትና የሳቅ ድምጾች በቋንቋነት መቆጠራቸው፤
   - መ. የሰው ልጅ በአንደበቱ ማፍለቅ የሚችለው የንግግር ድምጾችን በመሆኑና ለሌሎች ድምጾች የሰላ አለመሆኑ፡፡

© MoE, FDRE Not to be reproduced

2. በቁፋሮ የተገኙ የድንጋይና የሸክላ ላይ ጽሑፎች ስለቋንቋ ጥንተ አመጣጥ በቂ ምላሽ ያላስገኙበት ምክንያት፡-
   ሀ. ፍቻቸው ባለመታወቁ ነው፤
   ለ. የተጻፉበት ዘመን ሩቅ በመሆኑ ነው፤
   ሐ. ከቋንቋ ጥንታዊነት አንጻር ሲታዩ የቅርብ ጊዜ በመሆናቸው ነው።
   መ. ስለቋንቋ ምንም የያዙት መረጃ ባለመኖሩ ነው።

3. ቀጥሎ ከተዘረዘሩት ነጥቦች መካከል ቁስአካላውያን ስለቋንቋ አመጣጥ የሚቀበሉት ______________ አስተሳሰብ ነው።
   ሀ. የአዝጋሚ ለውጥ ሂደት ውጤት
   ለ. ከሰማያዊ ኃይል የተሰጠ ፀጋ
   ሐ. ከዘር በውርስ የተገኘ
   መ. ከብልህ ሰዎች የምርምር ውጤት የተገኘ

4. ከሚከተሉት አንዱ የቁስአካላውያን መላምት የተዋጣለት እንዳልሆነ ማሳያ ተደርጎ ሊጠቀስ ይችላል።
   ሀ. በለውጥ የተቃኘ መላምት መሆኑ፣
   ለ. ቋንቋ ከሰማያዊ ኃይል ለሰው የተሰጠ መሆኑን አለመቀበሉ፤
   ሐ. በሳይንስ ግኝቶች ላይ አለመመስረቱ፤
   መ. የቋንቋ አፈጣጠርን በጊዜና በቦታ ወስኖ አለማሳየቱ፤

5. ስለቋንቋ አጀማመር ቁስአካላዊያን ከሚሰጡት ገለጻ አንጻር ተገቢውን ቅደም ተከተል የያዘው የትኛው ነው?
   ሀ. እደ-ጥበብ፤ የመግባባት ፍላጎት፣ ዝግ መግባቢያ፣ ጥሪ መሰል መግባቢያ፣ አንደበታዊ መግባቢያ(ቋንቋ)
   ለ. የመግባባት ፍላጎት፣ እደ-ጥበብ፣ ዝግ መግባቢያ፣ ጥሪ መሰል መግባቢያ፣ አንደበታዊ መግባቢያ(ቋንቋ)
   ሐ. እደ-ጥበብ፣ የመግባባት ፍላጎት፣ ጥሪ መሰል መግባቢያ፣ ዝግ መግባቢያ፣ አንደበታዊ መግባቢያ (ቋንቋ)
   መ. የመግባባት ፍላጎት፣ ጥሪ መሰል መግባቢያ፣ እደ-ጥበብ፣ ዝግ መግባቢያ፣ አንደበታዊ መግባቢያ (ቋንቋ)፣

© MoE, FDRE Not to be reproduced

© MoE, FDRE Not to be reproduced

፫. ቀጥሎ ለቀረቡ ቃላት መዝገበ ቃላትን ተጠቅማችሁ ቀጥተኛ ፍቻቸውን ጻፉ፡፡

1. መላምት	6. አማልክት
2. ፀጋ	7. ገሀድ
3. ፍንጭ	8. ስነ-ሰብ
4. መጽናት	9. መጣጣም
5. ጎራ	10. ስልጣን

፬. ከላይ በተራ ቁጥር ፫ በተሰጡት ቃላት ፍቻቸውን ግልጽ የሚያደርጉ ዓረፍተ ነገሮች ሥሩ፡፡

ክፍል ሁለት፡- መናገር

ቡድን መስርታችሁ "የንግግር ቋንቋ አጀማመር" በሚለው ርዕስ ከተወያያችሁ በኋላ የደረሳችሁበትን ድምዳሜ በቡድን መሪያችሁ አማካኝነት ለክፍል ጓደኞቻችሁ ተናገሩ፡፡

1. የቡድን መሪዎች በየቡድናቸው ያነሷቸውን ዋና ዋና ነጥቦች፣ በመጨረሻ የተስማሙበትን እንዲሁም ድምዳሜና ስምምነት ላይ ያልደረሱባቸውን ጉዳዮች ከነምክንያቱ ሲያብራሩ የቀራችሁት ነጥቦቹን በደብተራችሁ በማስታወሻ መልክ መዝግቡ፡፡
2. በጥንድ በመሆን የያዛችሁትን ማስታወሻ ተናባችሁ የተዘለለ ካለ አሟሉ፡፡
3. “በንግግር ቋንቋ አጀማመር ላይ የተነሱ ፍሬ ሐሳቦች” በሚል ርዕስ የየቡድኑን ሀሳብ አዳምጣችሁ የጻፋችሁትን ማስታወሻ ለክፍሉ በንግግር መልክ አቅርቡ፡፡

© MoE, FDRE Not to be reproduced

የቡድን ውይይት

የቡድን ውይይት ሲደረግ ከቡድኑ አባላት ሰብሳቢ፣ ጸሐፊ፣ ዘጋቢ እንዲሁም እንደአስፈላጊነቱ የውይይቱን ሂደት የሚታዘብ ወገን ሊኖር ይችላል፡፡ በቡድን ሆናችሁ ስትወያዩ የሚከተሉትን ጉዳዮች ታሳቢ ማድረግ ይጠበቅባችኋል፡፡

- የቡድኑ አባላት የሚያቀርቡትን ሀሳብ በጥሞና ማዳመጥ፣
- የሌሎች ቡድኖችን የውይይት ሂደት አለማወክ፣
- በሚቀርበው ሀሳብ ላይ እንጂ፣ በግለሰቦች ላይ አለማተኮር፣
- በቡድን አባላት የሚሰጥ የሥራ ድርሻን መወጣት፣
- በቡድን ውይይቱ የላቀ ተሳትፎ ማድረግ፤
- የቡድናችሁ ድምዳሜ ሲቀርብ እንደአስፈላጊነቱ ማብራሪያ በመስጠት መሳተፍ ናቸው፡፡

ክፍል ሦስት- መጻፍ

፩. ቀጥሎ በቀረበላችሁ ሰንጠረዥ ውስጥ በተሰጠው ምሳሌ መሰረት የቁስ አካላውያንንና የሐሳባውያንን መላምት ጥንካሬና ድክመት ለይታችሁ ጻፉ፡፡

	የቁስአካላውያን መላምት	
	ጥንካሬ	ድክመት
ምሳሌ	1. በሳይንሳዊ አመለካከቶች ላይ መቆሙ፣	1. የሰው ልጅ የመጀመሪያ ቋንቋ የቱ እንደሆነ አለማመልከቱ፣
	2.	2.
	3.	3.
	የሐሳባውያን መላምት	
ምሳሌ	ጥንካሬ	ድክመት
	ሰብአዊ መግባቢያ መሆኑን መግለጽ	መለኮታዊ ስጦታ ነው የሚለው ሀሳብ በአለም ላይ አንድ ቋንቋ ብቻ ይኖር ነበር ወደሚል ድምዳሜ መውሰድ፡፡
	1.	1.
	2.	2.

፸. ከዚህ በታች በቋንቋ አጀማመርና ባህርይ ላይ ያተኮሩ እውነታዎችና የግል አስተያየቶች ቀርበዋል:: በጥሞና አንብባችሁ በተሰጠው ምሳሌ መሰረት "በእውነታ ላይ የተመሰረተ" ወይም "የግል አስተያየት" በማለት ጽፋችሁ አሳዩ::

ሀቅ የሆኑ አስተያየቶች እውነት ላይ የተመሰረቱና በማስረጃ ሊረጋገጡ የሚችሉ ሲሆኑ፣ በአንጻሩ የግል አስተያየት የምንላቸው በግለሰቦች የሚሰነዘሩ አስተያየቶች ሆነው እውነት ይሁኑ ወይም ሐሰት ለማረጋገጥ የሚያስቸግሩ ናቸው:: ለምሳሌ፣ “የትምህርት ቤታችሁ መምህራን ብዛት ፴፬ ነው ቢባል”፣ አባባሉ እውነት ወይም ሐሰት መሆኑን ማረጋገጥ ይቻላል::

ምሳሌ፣ ሀ. ለቋንቋ መፈጠር የሰው ልጅ በተፈጥሮ የሚያወጣቸው ማቃሰትን፣ ሳቅንና ለቅሶን የመሳሰሉ ድምጾች አስተዋጽኦ እንደሚኖራቸው ማሰብ ይቻላል:: ***የግል አስተያየት***

ለ. ቋንቋ በተናጋሪው ማህበረሰብ ባህልና አስተሳሰብ ላይ ለውጥ በተከሰተ ጊዜ፣ አዲሱን ባህልና አስተሳሰብ ለመግለጽ ሲል ይለወጣል:: ***እውነታ***

1. ቋንቋ የዘፈቀዳዊነት ባህርይ አለው፤ በስያሜውና በተሰያሚው ነገር መካከል ያለው ግንኙነት አጋጣሚያዊ እንጂ ተፈጥሮአዊ አይደለም::
2. እያንዳንዱ የንግግር ድምፅ ከሌላው የሚለይበት የራሱ ባህሪ አለው::
3. የሰው ልጅ በሥራ አማካኝነት በራሱና በአካባቢው ላይ ለውጥ መፍጠሩ የቋንቋ ባለቤት እንዲሆን እንዳገዘው መገመት ይቻላል::
4. ባለንበት ዘመን ስለቋንቋ አጀማመር በሁሉም ዘንድ ተቀባይነት ያለው ንድፈ ሀሳብ ቁስ አካላውያን የሰነዘሩት መላምት ሳይሆን አይቀርም::
5. ሰዎች በየትኛውም ቋንቋ ውስጥ ያሉ ቃላትን በመጠቀም ሰምተዋቸውና ተጠቅመውባቸው የማያውቋቸውን አዳዲስ ዓረፍተ ነገሮች በማፍለቅ መግባባት እንደሚችሉ ይታሰባል::

© MoE, FDRE Not to be reproduced

6. በዓለም ላይ ከሌላ ቋንቋ ድምጾች ቃላትንና አገላለጽን ያልተዋሰ "ንጹህ" የሚባል ቋንቋ የለም፡፡
7. ሁሉም ቋንቋዎች የተናጋሪዎቻቸውን ባህል በመግለጽ እኩል ናቸው፡፡
8. የሰው ልጅ ስለቋንቋ አጀማመር ያለው እውቀት በመላምት ደረጃ ያለ ቢሆንም የሀሳባውያን ንድፈ ሀሳብ ከሌሎች የተሻለና ምሉዕ ይመስላል፡፡

የቋንቋ ባህርያት

በዓለማችን ላይ የሚነገሩ ቋንቋዎችን ከሌሎች መግባቢያዎች በተለየ አኳኋን አንድ የሚያደርጓቸው ብዛት ያላቸው የጋራ ባህርያት አሏቸው፡፡ ከባህርያቱ መካከል ስምንቱ ከዚህ በታች ቀርበዋል፡፡

1. **ምሉዕነት፣**

   ሁሉም የሰው ልጅ ቋንቋዎች የተናጋሪያቸውን ወግ ልማድ ወይም ባህል በተሟላ አኳኋን ይገልጻሉ፡፡ በመሆኑም ሁሉም ቋንቋዎች ባህላቸውን በመግለጽ እኩል ናቸው፡፡ ትንሽ ቋንቋ ወይም ትልቅ ቋንቋ የሚባል የለም፡፡ ስለዚህም ቋንቋዎች ሁሉ ለራሳቸው ባህል ምሉዕ በመሆን አንድ አይነት ባህርይን ይጋራሉ፡፡

2. **ሰብአዊነት፣**

   የቋንቋ ሰብአዊ ባህሪ የሚገለጸው፣ የመግባቢያነት አገልግሎቱ ለሰብአዊ ፍጡር ብቻ በመሆኑ ነው፡፡ ከሰው ልጅ በስተቀር ቋንቋ ያለው ሌላ ፍጡር የለም፡፡ በዚህ የተነሳ ቋንቋ ሰብአዊ ባህርይ አለው ይባላል፡፡

3. **ዘፈቀዳዊነት፣**

   ቋንቋዎች የዘፈቀዳዊነት ባህርይ አላቸው የምንለው የሰው ልጅ መጀመሪያ ቋንቋን መናገር ሲጀምር ከአንደበቱ የሚወጡ ድምጾችን አቀናጅቶ ለአንድ ነገር ወይም ሀሣብ ወኪል እንዲሆኑ ሲያደርግ ባጋጣሚ የተስማማበትን እንጂ፣ ቃላቱ በውክልና ከቆሙለት ነገር ጋር በሚኖራቸው ግንኙነት ተመስርቶ አይደለም፡፡ ስለዚህም በስያሜና በተሰያሚው ነገር መካከል ምንም አይነት ተፈጥሮአዊ ግንኙነት የለም፡፡ የተፈጠረው ግንኙነትም በአጋጣሚ የሆነ ነው፡፡

© MoE, FDRE Not to be reproduced

© MoE, FDRE Not to be reproduced

4. ተዋዋሽነት፣

አንድ ቋንቋ ከሌሎች ቋንቋዎች ጋር በሚኖረው ንክኪ ሳቢያ ድምጽ፣ ቃል፣ አገላለጽ፣ ወዘተ. ሊዋስ ይችላል፡፡ ከዚህ የተነሳ በአለማችን ላይ ካሉ ቋንቋዎች ያልተዋሰ "ንፁህ" የሚባል ቋንቋ የለም፡፡ ቋንቋዎች፣ ተናጋሪዎቻቸው በሚጋሯቸው ማህበራዊ፣ ፖለቲካዊና፣ ኢኮኖሚያዊ ጉዳዮች አንጻር ንክኪ ይኖራቸዋል፡፡ ለምሣሌ፣ አማርኛ ቋንቋ በሐይማኖት ሳቢያ እንደ /ጽ/፣/ፅ/ ያሉ ድምጾችንና እንደ ጳጳስ ያሉ ስሞችን ተውሷል፡፡ ውሰት የሁሉም ቋንቋዎች የጋራ ባህሪ ነው፡፡

5. ስርዓታዊነት፣

አንድ ቋንቋ በውስጡ ሁለት አይነት ስርዓቶች ይኖሩታል፡፡ አንደኛው የመዋቅር ስርዓት ሲሆን፤ ድምጾች በስርዓት ተቀናጅተው ቃላትን፣ ቃላትም እንዲሁ ተቀናጅተው ሐረግና ዓረፍተ ነገርን የሚያስገኙበት ነው። ሁለተኛው ከቅንጅቱ የሚፈልቀው የፍች ስርዓት ነው፡፡ በቋንቋ መልእክት መተላለፍ የሚችለው ሁለቱ ስርዓቶች የቋንቋ ተናጋሪዎቹ በሚስማሙበትና በሚግባቡበት መንገድ ተጣምረውና ተሟልተው ሲገኙ ነው፡፡

ምሳሌ፣ በቃል ደረጃ፣ "ገበረ" ለማለት "ረገበ" ብንል ቃሉን የመሰረቱት ድምጾች አንድ ቢሆኑም፣ አደራደራቸው በመቀየሩ "ግብር የመክፈል" ፍችን አላስገኙም፡፡ ከዚህ ይልቅ መላላትን፣ አለመወጠርን የሚያመለክት ፍችን ይዘዋል፡፡ የፍችው መለወጥ በቋንቋው ውስጥ የፍች ስርዓት መኖሩን የሚያሳየን ነው፡፡

6. ረቂቅነት፣

አንድ ሰው አንድን ቃል ከወካዩ ግዑዝ ነገር፣ ሁኔታ ነጥሎ ጽንሰ ሀሳቡን ብቻ በመቅረጽ ነገሩ ወይም ሁኔታው ከነበረበት የቦታና የጊዜ ክልል ውጭ ሊናገረው ይችላል፡፡ ለራሱ ሲነገረውም አድምጦ መረዳት አይቸገርም፡፡ ይህም መልዕክትን በተለየና በላቀ ደረጃ የማስተላለፍ ባህሪው ቋንቋ ረቂቅ ነው ያሰኘዋል፡፡

7. በመልመድ በትምህርት መገኘት፣

አንድ ህፃን ሲወለድ ይዞት የሚወለደው ቋንቋን ሳይሆን ቋንቋ ለመልመድ የሚያበቃውን ሰብዓዊ ችሎታ ነው፡፡ በሚያድግበት አካባቢ ካለው ማህበረሰብ ጋር በሚኖረው መስተጋብር በአካባቢው የሚነገረውን ቋንቋ በማዳመጥ በምላሹም ለመናገር በመሞከር ቋንቋን

ይለምዳል፡፡ ከዚህ ባለፈም ት/ቤት በመግባትና፣ ከሌሎች ቋንቋ ተናጋሪዎች ጋር ግንኙነት በመፍጠር ሌላ ተጨማሪ ቋንቋ ሊማር ይችላል፡፡ ቋንቋ ሰዎች ከተወለዱ በኋላ የሚለምዱት ወይም የሚማሩት እንጂ በተፈጥሮ የሚያገኙት አይደለም፡፡

8. መወለድ፣ ማደግ፣ መሞት፣

የአንድ ቋንቋ ዘዬዎች የተለያዩ ቋንቋዎች ከመሆን ደረጃ ሲደርሱ ቋንቋ ተወለደ ይባላል፡፡ እንዲሁም አንድ ህብረተሰብ፣ በሳይንስ፣ በቴክኖሎጂ በባህልና በአኗኗር ሲያድግ ቋንቋውም አዳዲስ ቃላት በመፍጠር ያሉትንም ቃላት ትርጉም በማስፋትና ከሌሎችም ቋንቋዎች በመዋስ አብሮ እየተሻሻለና እየበለጸገ ሲመጣ ቋንቋ አደገ ይባላል፡፡

አንድ ቋንቋ ቀስ በቀስ ወደሌላ ቋንቋ ሲለወጥ፣ በሌላ ቋንቋ ሲዋጥና ተናጋሪ ሲያጣ ቋንቋው ሞተ ይባላል፡፡

፫. በኢትዮጵያ ውስጥ በርካታ ቋንቋዎች ይነገራሉ፡፡ አማርኛ ቋንቋ ከነዚህ አገርኛ ቋንቋዎች በቃል ደረጃ ውሰት አካሂዷል፡፡ በተሰጣችሁ ምሳሌ መነሻነት በጥንድ ሆናችሁ አማርኛ ከሌሎች ቋንቋዎች የተዋሳቸውን ቢያንስ አምስት ቃላትን ዘርዝሩ፡፡

	ተ.ቁ	በውሰት ወደ አማርኛ የገባ ቃል	አዋሽ ቋንቋ
ምሳሌ	- ሀ	ሰንጋ	ኦሮምኛ
	- ለ	እንሰት	ጉራጌኛ
	1		
	2		
	3		
	4		
	5		

© MoE, FDRE Not to be republished

፬. በተለያዩ ቡድኖች ሆናችሁ በትምህርት ቤታችሁ ወይም በአካባቢያችሁ ወደሚገኙ የህዝብ ቤተመጻሕፍት በመሄድ ቀጥሎ የሚቀርብላችሁን የቤተመጻሕፍት አጠቃቀም መመሪያን ተከትላችሁ ከመጻሕፍት፣ ከጋዜጦች፣ ከመጽሔቶች ላይ ስለ ቋንቋ ባህሪያት አጫጭር ማስታወሻዎችን በመያዝ መረጃ ከሰበሰባችሁ በኋላ አቀናብራችሁ በመጻፍ ለመምህራችሁ አቅርቡ፡፡

የቤተመጻሕፍት አጠቃቀም መመሪያ

ቤተመጻሕፍት በልዩ ልዩ የእውቀት መስኮች ላይ የተጻፉ መጻሕፍት ሲፈለጉ በቀላሉ ሊወጡ በሚችሉበት አኳኋን ተከማችተው የሚገኙበት የእውቀት ማህደር ነው፡፡ በቤተመጻሕፍት ውስጥ መጻሕፍት ብቻ ሳይሆኑ፣ የጥናትና ምርምር ጽሑፎች፣ መጽሔቶች፣ ጋዜጦች፣ ልዩ ልዩ መረጃዎችን የያዙ ኤሌክትሮኒክስ መሳሪያዎች ይገኛሉ፡፡ የምንፈልገውን መረጃ ከቤተመጻሕፍት ለማግኘት የቤተመጻሕፍት ስነስርዓትንና የመጻሕፍት አፈላለግ ስልትን መገንዘብ ከእያንዳንዳችን የሚጠበቅ ተግባር ነው፡፡

1. **በቤተመጻሕፍት የምንከተላቸው ዋና ዋና ደንብና ስርዓቶች፣**
   1.1. ፀጥታን መጠበቅ፣
   1.2. የግል መጻሕፍትን ወደ ቤተመጻሕፍት ይዞ አለመግባት፣
   1.3. መጻሕፍትን በተገቢው መልክ መገልገል፤ ማለትም አለማበላሸትና በጥንቃቄ መጠቀም፣
2. **መጻሕፍት በቀላሉ ለማውጣት እንዲያመች ተለይተው የተቀመጡበትን መንገድ ማወቅና መጠቀም፤**
3. **በማንኛውም ጊዜ መጻሕፍቱን በመፈለግ በኩል ችግር ሲያጋጥመን የቤተመጻሕፍት ሠራተኛውን/ዋን እርዳታ መጠየቅ ተገቢ ነው፡፡**

ክፍል አራት፡- ማዳመጥ

፩. ቀጥሎ መምህራችሁ የሚያነብቡላችሁን አጭር ምንባብ እያዳመጣችሁ ለሚከተሉት ጥያቄዎች ምላሽ ለመስጠት ማስታወሻ ያዙ፡፡

© MoE, FDRE Not to be reproduced

፪. የያዛችሁትን ማስታወሻ መሠረት በማድረግ እና አቀናብራችሁ በመጻፍ የምንባቡን ዋና መልዕክት ለመምህራችሁ አቅርቡ፡፡

ሀ) ጥገኝነት የሚያጠቃው የትኛውን ወገን ነው?
ለ) በጥናት እንደተረጋገጠው ጥገኛውና አስጠጊው ያላቸው ብቃት ምን ያህል ነው?
ሐ) ጥገኛውና አስጠጊው ያላቸው የዜግነት መደብ ስንተኛ ነው?
መ) ጥገኛውና አስጠጊው እርስ በርስ ምን ምን ተግባራትን ይለዋወጣሉ?
ሠ) የአዕምሮ ብልሹ ልማድ የተባለው ምንድነው?

ክፍል አምስት፡- ሰዋስው

በሚከተለው ሠንጠረዥ በቀረቡት ቃላት ውስጥ ያሉትን ነፃና ጥገኛ ምዕላዶች በመለየት ለመምህራችሁ አሳዩ፡፡

ተራ ቁጥር	ቃል	ነፃ ምእላድ	ጥገኛ ምዕላድ			
			1	2	3	4
1	መለኮታዊነቱን	መለኮት	-ኣዊ	-ነት	-ኡ	-ን
2	ተማሪዎቹን					
3	መምህራኑን					
4	ደስታችንን					
5	ልጅነታችን					
6	አንደበታቸውን					
7	አለማችን					
8	ስልጣኑን					
9	መረመሩት					
10	ተፈጥሮአዊ					

© MoE, FDRE Not to be reproduced

የምዕራፉ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ ውስጥ ስለ ቋንቋ አጀማመርና ዕድገት ከተለያዩ የፍልስፍና አተያዮች በመነሳት የተለያዩ ምሁራን የሰጡትን አመለካከት ተመልክተናል፡፡ በቡድን ተወያይተንም ስለ ጽንሰ ሃሣቦቹ ያለንን ዕውቀት አዳብረናል፡፡ ስለ ቋንቋ ባህሪያትም ከቤተመጻሕፍት በማንበብ ያገኘነውን እውቀት ወደ ክፍል በማምጣት ተነጋግረንበታል፡፡ የቃላት መዝገብ ቃላዊ ፍችዎች ካየን በኋላ በአውድ በማስገባት ዓረፍተ ነገሮችን ሠርተንባቸዋል፡፡ በተጨማሪም ቃላትን ነፃ ምዕላድና ጥገኛ ምዕላድ በማለት በተለያዩ ክፍሎች መድበን ለማየት ሞክረናል፡፡ የውውይት መመሪያን ተንተርሰን ውይይት አድርገናል፡፡ ከዚህም ባሻገር አንድን ሀሳብ "እውነታ" ወይም "የግል አስተያየት" በማለት ፈርጀን አስቀምጠናል፡፡ የመረጃ ማግኛ ንባብ ዘዴን በመጠቀም ስለቋንቋ አጀማመር ከተለያዩ ምንጮች መረጃን በመሰብሰብ ለክፍል ጓደኞቻችሁ በማከፋፈል በመረጃው ላይ ውይይት አድርገናል፡፡

የክለሳ ጥያቄዎች

1. በቡድን ሆናችሁ ሀሳባውያን የሚሰጡትን የቋንቋ አመጣጥ ገለጻ ካብራራችሁ በኋላ በእናንተ አመለካከት ከሐሳባውያንና ከቁሳካላውያን የተሻለ ገለጻ የሰጠውን ወገን በምክንያት አስደግፋችሁ አሳዩ፡፡
2. በሀሳባዊያን መላምቶች ላይ የተነሱ ጥያቄዎችን ዘርዝራችሁ ምላሽ የሰጡባቸውንና ምላሽ ያልሰጡባቸውን በመለየት አሳዩ፡፡
3. የቋንቋ አመጣጥ ጥያቄ በቁስአካላውያን መላምት ላይ ተመስርቶ ምላሽ ያገኝ ይመስላችኋል? ለምን?
4. በቤተ-መጻሕፍት ውስጥ የምንከተላቸውን ዋና ዋና ደንብና ስርዓቶች ተናገሩ፡፡
5. <u>እቃውን</u> ለመሸጥ እያስማማ ነው፡፡ የተሰመረበትን ቃል ነፃና ጥገኛ ምዕላድ ለይታችሁ ተናገሩ፡፡

© MoE, FDRE Not to be reproduced

የግንዛቤ ማመሳከሪያ ቅጽ

፩. ከዚህ በታች በምዕራፍ አንድ የቀረበውን ትምህርት ምን ያህል እንደተረዳችሁ የምታመሳክሩበት ቅጽ ቀርቦላችኋል:: በዚህ መሠረት በእያንዳንዱ ማመሳከሪያ ነጥብ ትደዩ ስለመረዳታችሁ እርግጠኛ ከሆናችሁ የ(√)፣ እርግጠኛ ካልሆናችሁ የ(?)፣ ሙሉ በሙሉ ካልተረዳችሁ ደግሞ የ(x) ምልክት በማድረግ ቅጹን አሟሉ::

ተ.ቁ	የማመሳከሪያ ነጥቦች	√	?	x
1.	ስለቋንቋ አጀማመር ተረድቻለሁ::			
2.	የቋንቋን መሠረታዊ ባህርያት መግለጽ ችያለሁ::			
3.	ለተለያዩ ቃላት ፍች መስጠት ችያለሁ::			
4.	ቃላትን በምዕላድ በመከፋፈል እጽፋለሁ::			
5.	ውይይት በስርዓት አካሂዳለሁ::			
6.	እውነታና የግል አስተያየት የሆኑትን እለያለሁ::			
7.	ከመረጃ ምንጮች መረጃ መውሰድ እችላለሁ::			
8.	ማስታወሻ መውሰድ ችያለሁ::			

፪. ከዚህ በላይ በቀረበው ቅፅ የ(?) እና የ(x) ምልክት ያደረጋችሁባቸውን ነጥቦች በሚገባ እስከተረዳችሁ ድረስ፣ የምዕራፉን ትምህርት ደጋግማችሁ ከልሱ::

© MoE, FDRE Not to be republished